

bibliotekarskiej. Jedyną właściwą metodą jest tzw. metoda historyczna, która przy porządkowaniu dokumentacji kieruje się rekonstrukcją porządku pierwotnego. Dokumenty powstając przy zastosowaniu nowych technik elektronicznych powinny być porządkowane z uwzględnieniem zasady „proweniencji” materiału archiwalnego, a nie według ich treści lub „informacji”.

Parokrotnie podkreślono potrzebę obecności archiwisty w kancelariach, gdzie powstaje dokumentacja. W instytucjach kościelnych, które składają się z wielu komórek organizacyjnych, wszystkie pisma wychodzące i przychodzące powinny być rejestrowane w jednym biurze, skąd też dokumentacja zostaje następnie periodycznie przekazywana do głównego archiwum.

Archiwista kościelny powinien także otoczyć pieczołowitą troską spuścizny po zmarłych księżach i biskupach, albowiem w nich znajdują się często cenne materiały historyczne, których brak w dokumentacjach oficjalnych.

W czasie końcowej sesji wybrano nowy zarząd Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych. Przewodniczącym został po raz ósmy emerytowany profesor historii Uniwersytetu Gregoriańskiego, 84-letni Vincenzo Monachino SJ.

Na uwagę zasługuje informacja, że E. Boaga wydał indeks artykułów opublikowanych w „Archiva Ecclesiae” w latach 1958—1992 (Città del Vaticano 1993), a w lutym br. ukazał się drugi tom przewodnika po diecezjalnych archiwach włoskich *Guida degli Archivi Diocesani d'Italia*.

ks. Wacław J. Boguniowski SDS

Jan Drabina, *Kontakty papieżstwa z Polską 1378—1417 w latach wielkiej schizmy zachodniej*, Zakład Wydawniczy „Nomos”, Kraków 1993 ss. 135.

Autor od wielu lat zajmuje się stosunkami między Polską, czy Śląskiem a Stolicą Apostolską. Jest niewątpliwie dobrym znawcą podjętego tematu. W oparciu o osobistą kwerendę w Archiwum Watykańskim podjął temat, prawie dotąd nie opracowany przez polskich historyków. Omawianą rozprawę Autor ujął w 3 częściach. Część pierwsza posiada charakter wybitnie analityczny i pełną dokumentację źródłową, omawia misje poszczególnych papieży z lat 1378—1417 do Polski w kontekście szerokiego tła europejskiego. Jest to studium podstawowe dla całej rozprawy, dobrze udokumentowane, głównie, jak wspomniałem, o archiwalia watykańskie, względnie wydawnictwa źródłowe i zbiory dokumentów ze źródeł watykańskich. Problemy badawcze powiązał Autor z poszczególnymi pontyfikatami papieży rzymskich, do których obediencji należała Polska i Kościół

polski oraz pizańskimi, których uznały i państwo i Kościół polski po tzw. soborze pizańskim (1409). Są to pontyfikaty papieży rzymskich: Urbana VI (8 IV 1378 — 15 X 1389), Bonifacego IX (3 XI 1389 — 1 X 1404), Innocentego VII (17 X 1404 — 6 XI 1406) i Grzegorza XII (30 XI 1406 — 4 VII 1415), oraz antypapież: Aleksandra (26 VII 1409 — 3 V 1410) i Jana XXIII (17 V 1410 — 29 V 1415).

Część druga rozprawy pt. „Ogniwa dyplomacji papieskiej. Legacje w świetle analiz” omawia syntetycznie problemy liczebności — częstotliwości legacji. Okazuje się, że w latach 1378—1417 Stolica Apostolska wysłała do Polski 65 legacji, co przeciętnie wypada prawie 2 legacje rocznie. Wśród legatów papieskich byli m.in. późniejszy biskup krakowski Piotr Wysz, biskup poznański Dobrogost, biskup poznański Andrzej Łaskarz, biskup krakowski Wojciech Jastrzębiec. Inne zagadnienie tej części, to „rodzaje misji, ranga legacji i tytułatura”. Były to najczęściej misje o celach finansowych, lub też politycznych i religijnych. Najlichniesze misje przypadły na pontyfikat pap. Jana XXIII (17) i Bonifacego IX (9), przy czym 11 wysłanników nosiło tytuł „collector”, 25 określono jako „nuntius”, 5 jako „nuntius vel collector” i 3 zamiennie jako „nuntius” lub „collector”. Osobny problem, który podjął Autor, stanowi „Zmiana służb papieskich w dobie schizmy zachodniej”, kiedy to w czasie jednego pontyfikatu Stolica Apostolska odwoływała całe grupy współpracowników misji ze względu na powiązania z obediencją awiniońską. Wreszcie ostatnia kwestia tej części, to „Brakujące ogniwa w służbach dyplomatycznych”, czyli brak kardynała protektora Polski, który pokazał się dopiero w styczniu 1414 r., a utrwalenie się tego urzędu nastąpiło dopiero w XVI wieku.

Część trzecia rozprawy, również o charakterze syntetycznym, nosi tytuł „Personalalia wysłanników papieskich”. Autor przedstawił więc ich pochodzenie geograficzne i społeczne, wykształcenie, zawód i wiek, a przy końcu podał „alfabetyczny spis wysłanników” w formie 50-ciu małych biografii. Przypisy i wykaz źródeł oraz literatury naukowej stanowią dobre wykończenie książki. Szkoda, że Autor nie dodał indeksu osób i miejscowości.

Lektura książki nasunęła kilka pytań o charakterze merytoryczno-źródłowym. Autor we wstępie napisał, że w swoich badaniach wykorzystał *Bullarium Poloniae* (T. 3: 1378—1417, Rzym 1988), ale tego zbioru nigdzie nie cytuje. Co więcej niektóre nominacje papieskie dokumentuje przekazami kronikarskimi (s. 12, 13), podczas gdy *Bullarium Poloniae* przytacza rejestry dokumentów papieskich dotąd nie opublikowanych (nr 4, 5, 6, 8 itp.) Analiza szczegółowa, jak można przypuszczać, wykazałaby więcej takich dokumentów. Wątpliwości budzą też niektóre opisy archiwalne dokumentów. Tak dokument papieski z 10 listopada 1389 r. w *Bullarium* (s. 20 nr 103) ma metrykę archiwalną — Arch. Vat.

Armaria XXXIII t. 12 f. 126 v. — 127 v., a u Autora (s. 115 przyp. 2) — Arch. Secret. Vat. Arm. 33 t. 12 f. 121. (Podobny przykład zobacz *Bullarium* s. 166 nr 993 i *Kontakty* s. 117 przyp. 2). Zapewne kontrola tych zapisów przyniosłaby dalsze tego typu przykłady. Przypuszczam, że Autor musiał mieć pracę prawie gotową, gdy ukazał się trzeci tom *Bullarium Poloniae* i chyba tym można wytłumaczyć jego nieobecność w przypisach.

Lektura książki nasuwa również pewne uwagi i sprostowania. Ponieważ Autor posługuje się, i słusznie, polskim nazewnictwem miast poza granicami Polski, dlatego stolicę prymasa Węgier należało nazwać „Ostrzyhom”, a nie Esztergom (s. 12). Legacja ks. Mikołaja Strosberga, prepozyta Kapituły Metropolitalnej w Gnieźnie, trwała do 1381 r. (s. 12, 99 n., 112). Więcej o jego działalności pisała J. Krzyżaniakowa³. Informacje o biskupie Maffiolusie de Lampugnano należało uzupełnić adnotacją, że chociaż nie osiągnął biskupstwa w Krakowie, mianowany na to stanowisko 1 marca 1391 r., to jednak z nominacji papieża Bonifacego IX (17 IV 1393) zasiadał przez 3 lata na stolicy biskupiej w Płocku, a zarządzał nią przez wikariusza generalnego Włocha, Gwidona de Otterlinghis de Furlinio⁴.

Informacja Autora jakoby biskup Dobrogost z Poznania przywiózł do Polski dokumenty papieskie „przeniesienia praw biskupstwa sereteńskiego na erygowane biskupstwo wileńskie” (s. 20), niestety nie jest prawdziwa. Bulla Urbana VI z 17 IV 1388 r. „Gaudemus in Domino” nic nie mówi na temat „przeniesienia”⁵. Nie chodziło zresztą o „przeniesienie praw”, ale o przeniesienie biskupa Seretu Andrzeja Jastrzębca na biskupstwo wileńskie, ale te zlecenia znajdują się w bulli „Romanus Pontifex” z 12 III 1388 r., erygującej diecezję wileńską⁶.

Trzeba też sprostować informację Autora, że bulla papieża Bonifacego IX z 19 XII 1390 r. dotyczyła nie diecezji kolońskiej, mogunckiej, trewirskiej, praskiej, magdeburskiej, salzburskiej i gnieźnieńskiej, a 7-miu prowincji kościelnych, które obejmowały łącznie 50 diecezji, a nie 7, jak pisze Autor (s. 26)⁷. Informacja Autora, powtórzona za literaturą niemiecką, jakoby diecezja lubuska od 1424 r. należała do metropolii magdeburskiej (s. 112 n.) jest błędna. Diecezja ta nigdy nie należała do metropolii magdeburskiej ani od 1424 r., jak

³ J. Krzyżaniakowa, *Mikołaj Strosberg*, PSB T. 21, s. 94—95.

⁴ T. Żebrowski, *Zarys dziejów diecezji płockiej*, Płock 1976, s. 47 n.

⁵ *Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej*. Wyd. J. Fijałek i W. Semkowicz, T. 1 Kraków 1948 nr 12, s. 22—24; *Bullarium Poloniae*, T. 3: 1378—1417. Edd. I. Sułkowska-Kuraś i S. Kuraś, Rzym-Lublin 1988 nr 53, s. 11.

⁶ *Kod. dypl. wil.*, T. 1 nr 10, s. 20—22; *Bullarium Poloniae*, T. 3 nr 51, s. 11.

⁷ A. Hauck, *Kirchengeschichte Deutschlands*, Bd. 5/2, Berlin 1954, s. 1137—1194.

chce F. Funcke, ani od 1437 r., jak chce A. Hauck⁸. Zbyt dużo posiadamy przekazów źródłowych z XV i XVI w., które mówią o przynależności tej diecezji do gnieźnieńskiej prowincji kościelnej. Wszak ostatni biskup katolicki tej diecezji Jan Horneburg w dniu 8 III 1552 r. oświadczył, że jego metropolitą jest metropolita gnieźnieński i jego upraszał o udzielenie mu sakry biskupiej⁹. Należy też poprawić drobne potknięcia „dwa facultates” (s. 21), „książę Itold” (s. 27), „Ludwig” (s. 60), „Kchmeister” (s. 57).

Każda pierwsza monografia jest narażona na podobne usterki. Na tak licznej dokumentacji papieskiej (nie każdy dokument był bullą, jak je najczęściej nazywa Autor) korektur jest raczej mało. Wysunięte zaś spostrzeżenia mają przyczynić się do jej lepszego i klarownego ujęcia. Książka bowiem zapełnia poważną lukę w naszej literaturze historycznej. Myślę, że do tej książki będą często zaglądać historycy przełomu XIV i XV stulecia.

ks. Bolesław Kumor

MUZEA KOŚCIELNE W NIEMCZECH

Staraniem Sekretariatu Konferencji Episkopatu Niemiec ukazał się informator o muzeach kościelnych w tym kraju, zatytułowany „Kirchliche Museen und Schatzkammern in Deutschland”; opatrzonej przedmową biskupa Osnabrück Ludwiga Averkampa.

Pozycja ta, przygotowywana na przełomie lat 1991 i 1992, powstała dzięki współpracy trzech ośrodków: Arbeitsgemeinschaft kirchlicher Museen und Schatzkammern, Skarbca Katedralnego w Akwizgranie oraz katedralnego i diecezjalnego muzeum biskupiego w Moguncji. Ukazuje stan z 1 marca 1992 r.

W informatorze zaprezentowanych zostało 39 placówek, w tym wszystkie muzea diecezjalne (Augsburg, Bamberg, Eichstätt, Freising, Hildesheim, Kolonia, Limburg, Moguncja, Osnabrück, Paderborn, Pasawa, Ratzbona, Rottenburg, Spira, Trewir, Würzburg — w planie) oraz niektóre inne znaczniejsze zbiory

⁸ *Monumenta Poloniae Vaticana*, T. 8. Ed. E. Długopolski, Kraków 1939—1944, s. 168; *Bullarium Poloniae*, T. 3 nr 191, s. 35; Hauck, dz. cyt., Bd. 5/2, s. 1178.

⁹ B. Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich 968—1939*, ABMK 19: 1969, s. 314 n.; J. Walicki, *Przynależność metropolitalna biskupstwa kamińskiego i lubuskiego na tle rywalizacji Magdeburga i Gniezna*, Lublin 1960, s. 118 n.